

Partnerschap

Ieder mens heeft tegenspel nodig

Steven ten Brinke (74) is voorzitter van het Landelijk Ouderverbond van heilpedagogische en sociaaltherapeutische instellingen. Hij had verschillende functies in het onderwijs, tot en met hoogleraar algemene didactiek. Door zijn inmiddels 51-jarige dochter Nel met Down-syndroom kwam hij in contact met de heilpedagogie.

Ouders en zorgverleners kunnen hard met elkaar botsen. Door zijn ervaringen leerde Ten Brinke hoe je zulke spanningen productief kunt maken.

Michel Gastkemper

'Een belangrijke dag in mijn leven brak aan toen de inspecteur bij mij in de klas op bezoek kwam. Ik was 27, net afgestudeerd Neerlandicus en begonnen als leraar, maar daarvoor was ik niet opgeleid. Ik was veel aan het woord. Ik hield goed orde in deze eerste klas voortgezet onderwijs. De inspecteur prees me eerst: "U bent niet bang voor de kinderen." Maar daarna zei hij: "Of ze u begrijpen weet ik niet. U stelt aan hen geen vragen, om te controleren of ze ook begrijpen wat u zegt." Dat was tegen het zere been, ik was woedend. Mijn collega's zeiden me dat ik me niets moest aantrekken van wat die inspecteur zei. Dat lukte echter niet. Het werd een tijdbom die langzaam tot ontploffen kwam.

Hij had compleet gelijk, ik wilde dat alleen niet erkennen. Na het zakken van mijn woede besloot ik het maar eens te proberen, om vragen te stellen aan de klas. Nu bleek dat mijn leerlingen weinig begrepen van wat ik vertelde, ik kreeg de gekste antwoorden terug. Met vallen en opstaan deed ik iets met hun reacties. Er ontstond avontuur in de klas.

Zeven à acht jaar later las ik een artikel waarin de theorie stond van wat ik in de praktijk al deed. Kern van het onderwijs was dat leraren en leerlingen hun beelden onderling uitwisselen. Een echte eye-opener! Als een aardrijkskundeleraar over IJsland wil vertellen, ziet hij b.v. de geologische structuur voor zich, maar zijn leerlingen zien heel iets anders, misschien een spuitende geiser. Als de leraar niet inspeelt op de voorstellingen van zijn leerlingen, mislukt zijn onderwijs. Hij kan zich met zijn leerlingen bijvoorbeeld afvragen hoe het komt dat er daar geisers zijn. En waarom zijn er geen geisers in Nederland? Dan kom je vanzelf van het een op het ander.

Het artikel opende een nieuwe wereld. Wanneer ik mijn leerlingen van veertien poëzie probeerde te lezen grijsden de jongens, die vonden dat alleen iets voor meisjes. Sommige meisjes waren direct belangstellend, die associeerden het met poëzie-albums. Theoretisch kon ik prachtig uitweiden over poëzie. Maar ik wilde op de leerlingen ingaan. Sommige gedichten bleken voor jongens helemaal niet te kunnen. Een vlinder wordt op het behang geprikt, en zegt: vergeef het hun. Een vlinder als beeld van Christus. Maar sommige leerlingen vonden het onzin, het was niet echt, vlinders praten immers niet. Zulke dingen bediscussieerden we met elkaar. Ik ontdekte hoe wezenlijk dialoog en inleving is.'

'Ik raakte verzeild op de universitaire lerarenopleiding in Utrecht, in de didactiek. Het beviel me, het werken met een beetje een wetenschappelijke en ordelijke aanpak, volgens bepaalde principes en wetten. Later begeleidden we ook verschillende faculteiten op didactisch gebied. Daar ontmoette je weer dezelfde problemen als waar ik zelf tegenop was gelopen. Bij voorbeeld, als docent denken dat wat jij zegt ook zo overkomt; geen idee

hebben van de optiek van de studenten, laat staan daar op inspelen.

'We kregen een dochter, Nel. Ze had het syndroom van Down. Vijf jaar lang zocht mijn vrouw overal een goede plek voor haar in reguliere instellingen, maar steeds kwam ze zeer teleurgesteld thuis, afgeknapt op de deprimerende sfeer die ze daar aantrof. In 1957 stonden ze samen op de stoep van een instelling waar net een medewerker naar buiten kwam. Hij zei tegen de kinderen achter hem: "Kom eens kijken wat een leuk kind hier staat!" Dat had ze in die vijf jaar nog van niemand gehoord, het was ronduit ontroerend! Zo kwamen we via Zonnehuis Stenia in Zeist – want daar speelde het – in aanraking met de antroposofie. Ik denk dat dit antroposofie is: erkenning van de ander.'

'Op de universiteit werkten we ook met scholen, we deden een soort praktische onderwijskunde. We probeerden samen nieuwe didactische methodes te ontwikkelen. Er ontstond contact met het NPI, een antroposofisch instituut voor organisatieontwikkeling. Dat had veel ervaring met veranderingsprocessen in organisaties. Ik heb veel geleerd van mensen als Dick Lemson. Die vertelde dat conflicten normaal zijn bij veranderingen. Het kan niet anders dan dat er spanningen ontstaan. Hij sprak van het "productieve spanningenmodel". In het begin van het conflict is er vaak grote heftigheid. Je moet niet meteen de harmonie gaan zoeken. Wel hebben beide partijen gedeeltelijk gelijk. Pas als dat duidelijk is, kun je zaken met elkaar doen, leerde Lemson ons.

In militaire dienst had ik, tot aan mijn vrijstelling vanwege Nel, een officiersopleiding gevolgd. De krijgskunde interesseerde me eigenlijk wel. Je moet je dan verdiepen in de tegenstander met het doel je daar goed tegenover op te stellen. Wat ik weer interessant vond was, dat je de ander moest proberen te begrijpen. Als we op de universiteit in conflict waren met de ambtenaren van het departement vroeg ik me af wat hen bezielde, wat er in hun koppen zat. Dat gaf mij het recht hun te zeggen, dat ze het ook eens van onze kant moesten bekijken. Eentje moet beginnen met het zich verplaatsen in de ander. Meestal werkt voorbeeldgedrag het beste, dus door het eerst zelf te doen. Het is een zeer langdurig leerproces geweest. Ik kan niet zeggen dat ik het uit mezelf geleerd heb. Bijzonder leerzaam waren de ruzies met mijn partner! In ons huwelijk hadden we stevige ruzies, waarschijnlijk is het daarom steeds beter tussen ons geworden. Ik kreeg van mijn echtgenote soms zware verwijten te verduren. Moest ik me die zomaar laten aanleunen? Maar dan bedacht ik dat ze daarvoor toch een reden moest hebben. Omdat ik me daar in begon te verdiepen, ging ik er ook anders over praten. Dat merkte ze. Het omgekeerde gebeurde ook bij haar, zij toonde begrip voor mijn positie, en dat had een ontdooiend effect.'

'Ik ben geen antroposoof. Maar dan wordt mij gezegd: je vergist je, je bent het in je houding. In het antroposofische idee van de ontmoeting kan ik me prima vinden. Dat betekent dat je je inleeft in elkaar. Maar er zijn aspecten van de heilpedagogie die mij persoonlijk niets zeggen. Mijn vrouw en ik zijn positief over poëtische dingen, zoals het vieren van feesten en het gebruik van rituelen. We hadden er echter moeite mee wanneer er gruwelijke verhalen verteld werden, over de duivel bijvoorbeeld. De oud-germaanse mythologie speelde ook een rol en daar waren wij niet altijd even weg van. Dan gaven wij thuis tegengif. Nel heeft het Down-syndroom, daardoor staat zij heel open en onbeschermd in de wereld. Wij stelden haar gerust: "De duivel bestaat helemaal niet." Maar zulk ongemak namen we op de koop toe, vanwege het positieve humanisme van de antroposofie.

We maakten ook een studiedag over antroposofie mee. We kregen een soort hoorcolleges, over het mensbeeld, over karma, enzovoort. Het ging over de binnenkant van de antroposofie. Die beklijft niet bij mij, die moet je waarschijnlijk als kind al hebben leren kennen. Toch voel ik me vertrouwd in antroposofische kringen. In de loop der jaren zijn ook antroposofen veranderd. Met mensen van het Heilpedagogisch Verbond kan ik het erg goed vinden. We zijn geestverwant in onze humanistische kijk op het leven en de mensen.

Dit humanisme is een heel belangrijk gegeven voor de mensheid. Momenteel staat het economisch denken voorop. De grote ideologieën zijn kapotgegaan, het socialisme en het liberalisme bestaan niet meer. Want wat tegenwoordig liberalisme heet is geen echt liberalisme, maar gewoon doen wat de markt zegt.

Het humanisme kent andere principes: de volwaardigheid van ieder mens, het rekening met elkaar houden, elkaar respecteren, zich inleven in de ander, streven naar het goede. Zulke principes zouden ook in de politiek vorm moeten krijgen. Ik vind deze uitgangspunten uitermate positief. Maar men moet zich hiermee niet afzijdig van de wereld willen houden en de eigen zaken proberen af te schermen.

Het komt voor dat ouders in de zorg nauwelijks worden toegelaten. Er zijn instellingen die hen nog steeds afhouden. Ik ben voor de open variant. Je kunt je openstellen voor anderen en toch de eigen idealen behouden.'

'Als voorzitter van het Landelijk Ouderverbond zet ik me in voor een vorm van goed partnerschap tussen ouders en instellingen. Dat gebeurt op verschillende niveaus. Het 'heftigste' is het individuele niveau, tussen ouders en medewerkers.

Een moeder is bijvoorbeeld woedend over een truitje dat in de instelling in de was is gekrompen. Het had vreselijk veel moeite gekost om een goed passende trui voor haar dochter te vinden. De medewerkers in het instituut beschouwen dit echter als een bedrijfsongeval. Dat kan in dit werk nu eenmaal gebeuren. Moeder vindt dit een onbehoorlijke reactie. Beide houdingen zijn op zichzelf begrijpelijk en verdedigbaar. Maar er ontstaat geen toenadering. De medewerkers zouden de moeder en haar woede serieus kunnen nemen, haar oprecht excuses aanbieden en toezeggen dit soort dingen in de toekomst proberen te voorkomen.

Ik zou het inlevingsvermogen in elkaar willen bevorderen. Ik kan vooral de ouders beïnvloeden. Ze mogen zich betrokken voelen en hun kind verdedigen. Maar zonder je in de situatie van de medewerkers in te leven ontdek je je eigen grens niet. Er zijn ouders die te veel aandacht opeisen. Ze kunnen medewerkers zo in de verdediging dringen, dat die daardoor zelfs ontslag nemen. Voor sommige ouders is een zekere terughouding een zeer zware opgave. Aan de andere kant moeten medewerkers ook begrip voor ouders opbrengen en hun eigen grenzen leren kennen. En dus niet ouders die problemen maken, automatisch de deur wijzen.'

'Het volgende niveau is dat van de ontwikkelingsplannen, zorgplannen, begeleidingsplannen. In elke zorginstelling zijn tegenwoordige zulke plannen. Via onze website heb ik een klein onderzoekje gedaan onder ouders of hun eigen punten ook in de plannen worden opgenomen. Zij kennen hun kind immers het beste. De afspraken dienen te worden vastgelegd in een plan dat na twee jaar wordt geëvalueerd. In sommige instellingen bestaat deze nieuwe routine nog niet. Er zijn wel plannen, maar de ouders worden er niet bij betrokken. Sommige ouders klagen dat zij weinig tijd krijgen om op de plannen te reageren. Dat er nauwelijks naar hen wordt geluisterd, hun ideeën niet worden genoteerd, niet wordt gedaan wat afgesproken is.

Ouders denken niet volgens de lijn van het instituut. Zij denken heel anders en brengen heel andere dingen in, niet volgens het boekje en soms niet goed in te passen. Ik zou tegen de instelling willen zeggen: neem de ouders uiterst serieus, verdiep je in hun kijk op de zaak. En tegen ouders zeg ik: breng begrip op. Ik adviseer hun wel volhardend te zijn. Breng geduld op, wordt niet boos of kwaad, dat helpt niets. Bereid je gedegen voor, noem concrete voorbeelden van wat je wilt. Neem iemand in de instelling in de arm die kan luisteren. Je krijgt het niet cadeau. Maar geef niet de instelling de schuld. Pak het fatsoenlijk aan, toon respect, maak geen ordinaire ruzie.'

'Dan is er als derde het partnerschap op het niveau van de oudervereniging en de cliëntenraad. Die hebben een verschillende functie. Een oudervereniging hoort algemene dingen die betrekking hebben op hun kinderen met de instelling te bespreken, maar

sommige ouderverenigingen zijn heel zwak. De Michaelshoeve in Brummen heeft er zelfs geen. De Zonnehuizen in Zeist ook niet. Er is wel een cliëntenraad. Dat is de plek waar niet alleen zaken besproken maar ook gedaan kunnen worden. Cliëntenraden maken een heel volwassen vorm van partnerschap mogelijk. De wet noemt dertien punten waar ze over mogen meepraten, zoals de begroting en reorganisaties. Die onderwerpen zijn niet geschikt voor bewoners. Een goede cliëntenraad waarin hun wettelijke vertegenwoordigers zitting hebben, biedt de instelling tegenspel en levert bijdragen. Tegenspel is nodig, want het zijn twee werelden. Ieder mens heeft dat nodig. Politieke leiders ook, je ziet overal in de wereld de negatieve gevolgen als zij geen tegenspraak krijgen.'

'Het vierde niveau is dat van de koepelorganisatie. Het Landelijk Ouderverbond is een vereniging van diverse ouderverenigingen in het land. De afgevaardigden kunnen echter niet de reis- en vergadertijd opbrengen om naar onze bijeenkomsten te komen, van 22 mensen komen er maar twee. Wel hebben we zes enthousiaste bestuursleden, we zijn op de hoogte van wat er in de achterban speelt. We bieden ouders aan te communiceren via internet. Als men zich per e-mail aanmeldt bij discuss-vanhetlov@freeler.nl, krijgt men een gebruikersnaam en wachtwoord om mee te doen aan het discussieplatform www.discuss.nl.

Het Heilpedagogisch Verbond stelt zich zeer coöperatief op, het is onze steun en toeverlaat. Voorzitter Gerard Besten is heel open naar ons en informeert ons uitstekend. Door een hechte samenwerking voorkomen we dat er wantrouwen ontstaat. En dat is heel belangrijk nu er zo veel veranderingen en bezuinigingen in de zorg in aantocht zijn. Tenslotte hebben we een gemeenschappelijk belang: goede zorg voor onze kinderen.'

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 71, februari 2004

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl